

УДК 821.111(73).09

**ПЕРАДАЧА НАЗВАЎ НАСЕЛЕННЫХ ПУНКТАЎ ВІЦЕБШЧЫНЫ СРОДКАМІ
АНГЛІЙСКОЙ МОВЫ (НА МАТЭРЫЯЛЕ ТУРЫСТЫЧНЫХ КРЫНІЦ ПРА БЕЛАРУСЬ)**

В.А. ГЕМБІЦКАЯ-БОРТНІК, Н.Ю. ФЁДАРАВА
Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт

Аналізуюцца выпадкі перадачы назваў населеных пунктаў Віцебшчыны сродкамі англійскай мовы ў турыстычных буклетах, кнігах аб Беларусі, а таксама на веб-сайтах для падарожнікаў з даведчай інфармацыяй пра нашу краіну.

Уводзіны. “Развіццё турызму – адзін з прыярытэтных напрамкаў сацыяльна-эканамічнага развіцця Рэспублікі Беларусь” [1], і станаўленню гэтай галіны надаецца асабліва ўвага. Тму варта ад пачатку падкрэсліць, што турыстычныя крыніцы абраныя матэрыялам даследавання не выпадкова. Турысты – гэта не філолагі і яны, верагодна, не змогуць здагадацца, што, напрыклад, *Viciebsk* і *Vitebsk* – гэта розныя формы напісання сродкамі англійскай мовы назвы горада *Віцебск*.

Віцебская вобласць – турыстычна-прывабная тэрыторыя Беларусі. Цяжка не заўважыць, што назвы населеных пунктаў Віцебшчыны, транслітэраваныя сродкамі лацінскага алфавіту, маюць розныя формы напісання на сайтах з даведчай інфармацыяй для падарожнікаў, ў турыстычных дапаможніках і кнігах пра турыстычныя аб’екты на замежных мовах. Таму на сённяшні дзень існуе праблема перадачы беларускіх геаграфічных назваў сродкамі лацінскага алфавіту.

Назвы населеных пунктаў Віцебшчыны адносяцца да безэквівалентнай лексікі ў парах моў беларуская – англійская. Некаторыя аспекты праблемы перадачы беларускіх геаграфічных назваў сродкамі лацінскага алфавіту разгледжаны ў артыкулах П. Давідоўскага “Перадача ўласных назваў лацінскімі літарамі на Беларусі і ў Польшчы: тэорыя і практыка” [2], “Праблемы напісання беларускіх уласных назваў лацінскімі літарамі іншамоўным тэкце” [3] (у сваіх артыкулах аўтар указвае на кантраверсійныя моманты выкарыстання транслітэрацыі і прапануе браць за аснову традыцыйную беларускую лацінку пры неабходнасці перадачы беларускай мовы лацінскім алфавітам, што б прывяло і да ўніфікацыі напісання беларускіх назваў у іншамоўных публікацыях, дакументах, і да павелічэння прэстыжу беларускай мовы).

Назвы беларускіх геаграфічных аб’ектаў павінны перадавацца ў адпаведнасці з Тэхнічнай інструкцыяй па перадачы назваў геаграфічных аб’ектаў з беларускай і рускай моў на іншыя мовы. У дадзенай інструкцыі напісана, што “назвы геаграфічных аб’ектаў Рэспублікі Беларусь з’яўляюцца гісторыка-культурнай спадчынай краіны, таму ва ўсіх афіцыйных дакументах для міжнароднага выкарыстання, а таксама там, дзе неабходна ўключэнне назваў геаграфічных аб’ектаў буквамі лацінскага алфавіту, транслітэрацыя выконваецца толькі с нацыянальнай (беларускай) формы напісання” [4]. Тэхнічная інструкцыя адпавядае інструкцыі ААН па раманізацыі беларускіх геаграфічных назваў 2013 года [5].

Асноўная частка. Выпадкі перадачы назваў населеных пунктаў Віцебшчыны сродкамі англійскай мовы былі прааналізаваныя ў турыстычных буклетах, кнігах аб Беларусі, а таксама на веб-сайтах.

Для прыкладу можна разгледзець варыянт перадачы сродкамі англійскай мовы назвы найстаражытнейшага горада Беларусі Полацка. У адпаведнасці з Тэхнічнай інструкцыяй па перадачы назваў геаграфічных аб’ектаў з беларускай і рускай моў на іншыя мовы, Інструкцыяй ААН па раманізацыі беларускіх геаграфічных назваў, а таксама Пастановай дзяржаўнага камітэта па маёмасці Рэспублікі Беларусь ад 11 чэрвеня 2007 года № 38 «Аб унясенні змен і дапаўненняў у Інструкцыю па транслітэрацыі геаграфічных назваў Рэспублікі Беларусь літарамі лацінскага алфавіту» [6] назва дадзенага населенага пункта павінна перадавацца як *Polack*.

Варыянт *Polack* можна сустрэць толькі ў матэрыялах Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства “Белкартаграфія” (на календары 2015 г. “Запрашаем у Беларусь!”, на турыстычнай карце “Запрашаем у Беларусь! Welcome to Belarus!”), ў друкаванай прадукцыі “Daugavpils Tourist Information Centre” (у буклеце “Bella Dvina and the Baltic country of lakes family route”) і на некаторых сайтах.

Напрыклад, у турыстычнай карце “Запрашаем у Беларусь! Welcome to Belarus!” выдавецтва “Белкартаграфія”: “*Polack. The Savior ans St. Euphrosyne Convent, 12 century. It is the only Polack monastery that was preserved till present. It was founded in 1120s by professed Polack Princess Euphrosyne of Polack on the hill surrounded by the river Palata...*” [7].

Форма перадачы, якая сустракаецца найбольш часта ў турыстычных кнігах і буклетах, – гэта *Polotsk* (транслітэрацыя з рускай мовы). Гэтым варыянтам карыстаецца выдавецтва «Полоцкое книжное издательство» (напрыклад, назва буклета “Панорамы *Полоцка* – *Panogamas of Polotsk*”), Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства “Выдавецтва “Беларусь””, выдавецтва “Пачатковая школа” і некаторыя іншыя.

На указальніках і інфармацыйных стэндах горада назва *Полоцк* перадаецца транслітэрацыяй з рускай мовы, напрыклад, “Художественная галерея и памятник кривичам – основателям Полоцка” – “Art gallery and monument to crivichi–founders of Polotsk”.

Варыянт *Polatsk* – гэта транслітэрацыя з беларускай мовы, але яна не адпавядае Тэхнічнай інструкцыі па транслітэрацыі. Выдавецтва “Рыфтур” карыстаецца двума варыянтамі напісання *Polotsk* і *Polatsk* у кнізе “Welcome to Belarus”:

– *The pantheon of native history, Polatsk, was the first capital of the ancestors of present Belarusians and the spiritual cradle of the country that had not yet been known under the name of Belarus* [8, p. 20].

– *The 11th century was the time of flourishing for the Polotsk Power* [8, p. 20].

У кнізе “Глыбоччына. Ілюстраваны летапіс краю” [9], дзе тэкст прадубляваны на дзвюх мовах, беларускай і англійскай, таксама сустракаецца варыянт транслітэрацыі *Polatsk*, напрыклад, другая глава кнігі называецца “На мяжы Віленскага і Полацкага ваяводстваў. Between Vilna and Polatsk voivodships”.

“Ад Полацка пачаўся свет” – кніга Уладзіміра Арлова, прысвечаная таямніцам полацкай гісторыі. Інфармацыя ў кнізе падаецца адначасова на дзвюх мовах: беларускай і англійскай, таму кніга адрасаваная не толькі беларусам, але і замежным чытачам, якія валодаюць англійскай мовай. Пераклад з беларускай мовы зроблены Барысам Жукавым і Джымам Дынглі. Пры перадачы назвы беларускага горада Полацк перакладчыкі вырашылі адлюстравачь асаблівасці вымаўлення назвы горада самімі палачанамі, таму яно перакладзена з дапамогай транскрыпцыі як *Polacak* (““*My Polacak, the cradle of the world*”, is a line written by Belarus’ renowned poet Ryhor Baradulin. There is no exaggeration here, as the poet refers to the world of Belarusian history and culture”, [10, с.9])

Варта адзначыць, што на вялікай колькасці сайтаў падаецца адразу некалькі варыянтаў транслітэрацыі горада, напрыклад, на сайце wikitravel.org/en/: “**Polotsk** (Полоцк **Polotsk** in Russian, Полацк **Polack** in Belarusian) is a city in Belarus, in Vitebsk Oblast. First mentioned in 862, it is the oldest city in Belarus. Now it is a city of local importance with 82000 inhabitants and with considerable architectural heritage from the times of old Rus as well as from the later periods...” [11]. А вось прыклад з сайта eurocenter.by: “... Elsewhere lie the historic settlements of Polack (Polotsk, the oldest town in Belarus and one of the oldest in all of Eastern Europe) and Turaŭ (Turov, spiritual heart of the Paliessie), as well as the small town of Vetka with its superb Folk Arts Museum...” [12].

Што тычыцца абласнога цэнтра, то назва горада Віцебск перадаецца як *Viciebsk* зноў жа ў матэрыялах Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства “Белкартаграфія”. Гэты ж варыянт, што адпавядае Тэхнічнай інструкцыі па перадачы назваў геаграфічных аб’ектаў з беларускай і рускай моў на іншыя мовы, сустракаецца ў англамоўнай версіі афіцыйнага сайта Беларускай чыгункі (*Viciebsk Railway Station. Address: 210001 Viciebsk, Kasmanaitai, 8* [13]), на сайце radzima.org, прысвечаным адметным мясцінам на тэрыторыі былога ВКЛ, і на некаторых іншых сайтах.

Выдавецтва «Рыфтур» у турыстычнай кнізе на англійскай мове “Welcome to Belarus”, дзе ёсць і раздзелы, прысвечаныя Віцебску, карыстаецца транслітэрацыяй з беларускай мовы (напрыклад, *Hotels in Vitsebsk. Hotel “LUCHIOSA”. Address: 1, Budaunikou St., Vitsebsk* [8, с. 40]), але гэта транслітэрацыя не адпавядае Тэхнічнай інструкцыі па перадачы назваў геаграфічных аб’ектаў з беларускай і рускай моў на іншыя мовы.

Непараўнальна часцей сустракаецца варыянт транлітэрацыі з рускай мовы. На варыянт *Vitebsk* можна натрапіць, калі шукаеш інфармацыю пра горад у інтэрнэце (сайты tripadvisor.com, vitebskcity.by, wikitravel.org і г.д.). На сайце vedaj.by назвы населеных пунктаў падаюцца вельмі непапулярна: *Vitebsk, Grodno, Mogilev* (транслітэрацыя з рускай формы напісання); але назвы населеных пунктаў Віцебшчыны, ў прыватнасці, запісаныя транслітэраванымі з беларускай мовы, напрыклад, *Polatsk, Dokshytsy, Haradok, Talachyn, Braslaw, Beshankovichy, Verkhniadzvinsk*, г.д.

Каталог аграсядзіб Віцебшчыны “Витебщина приглашает = Welcome to Vitebschina” [14] назву рэгіёна падае транслітэрацыяй з рускай мовы.

Транслітэрацыя назвы горада як *Vitsyebsk* сустракаецца на сайце virtualltourist.com.

Часам падаецца адразу некалькі варыянтаў выкарыстання назвы Віцебска, напрыклад: “Department of Culture, Sports and Tourism for the *Viciebsk (Vitsebsk/Vitebsk)*” [15, p. 56].

У 2014 г. сваё 600-годдзе адзначыў горад Глыбокае. З гэтай нагоды па замове Глыбоцкага раённага выканкама была выдадзена кніга “Глыбоччына. Ілюстраваны летапіс краю. The Land of Glybokaye. Illustrated Chronicle” [9]. Назва горада перадаецца транслітэрацыяй з беларускай мовы, але гэта форма не адпавядае Тэхнічнай інструкцыі па перадачы назваў геаграфічных аб’ектаў з беларускай і рускай моў на іншыя мовы. Турыстычны даведнік “Добро пожаловать на Глубокскую землю! = Welcome to the land of Glubokoye!” [16], выдадзены ў 2007 г. назву населенага пункта падае з рускай формы напісання. У інтэрнэце і даведніках для турыстаў назва горада перадаецца сродкамі англійскай мовы па-рознаму: *Glubokoye, Glybokaye, Hlybokaje, Hlybokaye, Glubokoe*.

Дарэчы, на некаторых міжнародных сайтах прысутнічае памылковае напісанне назвы горада *Верхнядзвінск*, які перадаецца як *Verhnyadzvinsk*.

Заклучэнне. У дадзеным артыкуле мы абмежаваліся аналізам перадачы сродкамі англійскай мовы назваў трох вышэйнапісаных гарадоў Віцебшчыны, што і так дазволіла абмяляваць сітуацыю з транслітэрацыяй беларускіх геаграфічных назваў пры перакладанні. Увогуле, самы распаўсюджаны спосаб перадачы назваў населеных пунктаў Віцебшчыны у турыстычных кнігах, буклетах і на сайтах у інтэрнэце – гэта транслітэрацыя з рускай мовы (напрыклад, *Vitebsk, Polotsk*). Але сустракаюцца і формы транслітэрацыі з беларускай мовы, напрыклад, *Viciebsk, Polack*, што адпавядаюць Тэхнічнай інструкцыі па перадачы назваў геаграфічных аб’ектаў з беларускай і рускай моў на іншыя мовы, абавязковай для выкарыстання ва ўсіх афіцыйных дакументах для міжнароднага выкарыстання, а таксама там, дзе неабходна ўключэнне назваў геаграфічных аб’ектаў буквамі лацінскага алфавіту. Таксама можна напаткаць і такія формы транслітэрацыі з беларускай мовы, як *Vitsebsk, Vitsyebesk, Polatsk, Polacak*, што не адпавядаюць Тэхнічнай інструкцыі па транслітэрацыі. На інфармацыйных сайтах і ў кнігах аб Беларусі часам падаецца адразу некалькі варыянтаў выкарыстання назваў населеных пунктаў, але гэта можа з аднаго боку дапамагчы турыстам, а з другога – заблытаць іх ва мноствах варыянтах назваў горада.

Такім чынам, гэтым артыкулам хацелася б звярнуць увагу на існаванне праблемы ў перадачы назваў населеных пунктаў Віцебшчыны сродкамі англійскай мовы, бо сярод транслітэраваных геаграфічных назваў няма аніякага адзінства. Безумоўна, неабходна ўніфікаваць гэтыя назвы, каб не ўводзіць у зман турыстаў.

ЛІТАРАТУРА

1. Турызм [Электронны рэсурс] / Афіцыйны інтэрнэт-партал Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. – Рэжым доступу: http://president.gov.by/by/tourism_by/. – Дата доступу: 02.04.2016.
2. Давідоўскі, П. Перадача ўласных назваў лацінскімі літарамі на Беларусі і ў Польшчы: тэорыя і практыка / П. Давідоўскі // Супольнасць традыцыі – садружнасць у будучыні: беларуска-польскія моўныя, літаратурныя, гістарычныя і культурныя сувязі : зб. нав. артыкулаў / прадм. І.Э. Багдановіч ; пад рэд. І.Э. Багдановіч, С.М. Запрудскага. – Мінск: Кнігазбор, 2012. – С. 17 – 21.
3. Давідоўскі, П.М. Праблемы напісання беларускіх уласных назваў лацінскімі ў іншамоўным тэксце / П.М. Давідоўскі // Нацыянальна-культурны компонент у тэксце і мове : матэрыялы докл. IV Міждунар. навуц. конф., Мінск, 3–5 дек. 2009 г. : в 2 ч. / отв. ред. Н.П. Баранова, А.М. Горлатов, С.М. Прохорова. – Мінск : МГЛУ, 2009. – Ч. 2. – С. 154–156.
4. Тэхнічная інструкцыя па перадачы найменаваных геаграфічных аб’ектаў з беларускага і рускага языков на другія мовы ад 1 студзеня 2011 года : Прыказ Дзяржаўнага камітэта па імуществу Рэспублікі Беларусь ад 29. 07. 2011 № 240 «Об утверждении технического нормативного правового акта» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://belarus.news-city.info/docs/2011by/crxfnm-tcgkfnjy08337.htm>. – Дата доступа: 20. 12. 2015.
5. Report on the current status of United Nations Romanization systems for geographical names: compiled by the UNGEGN Working group on Romanization Systems. Version 4.0, February 2013 [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.eki.ee/wgrs/rom1_be.htm. – Date of access: 20.12.2015.
6. Постановление государственного комитета по имуществу Республики Беларусь от 11 июня 2007 года № 38 «О внесении изменений и дополнений в Инструкцию по транслитерации географических названий Республики Беларусь буквами латинского алфавита» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://www.pravo.by/pdf/2007-159/2007-159\(027-028\).pdf](http://www.pravo.by/pdf/2007-159/2007-159(027-028).pdf). – Дата доступа: 21. 12. 2015.
7. Запрашаем у Беларусь! Welcome to Belarus! Туристская карта (на руском, англійскіх мовах) / Под ред. И.И. Шилай; пер. на англ. ООО “Переводческая компания “Боромир””. – Мн.: РУП «Белкартография», 2014.
8. Welcome to Belarus / Под ред. Е. Таболич, Н. Плытквич, пер. на англ. язык А. Бережная, И. Пашковский. – Мн.: УП «Рыфтур», 2007. – 40 с.
9. Глыбоччына. Ілюстраваны летапіс краю (на беларускай і англійскай мовах) / Укладальнік і аўтар тэксту А.В. Жыбуль. – Мн: “БЕЛТА”, 2014. – 152 с.
10. Арлоў, У. А. Ад Полацка пачаўся свет. My Polacak, the Cradle of the World. На беларускай і англійскай мовах / У. А. Арлоў; пер. з бел. мовы Б. Жукаў, Дж. Дынглі. – Мн.: УП «Рыфтур», 2014. – 160 с.
11. Polotsk [Electronic resource] / Wikitravel. The free travel guide. – Mode of access: <http://wikitravel.org/en/Polotsk>. – Date of access: 02.04.2016.
12. Eastern Belarus: What To See And Do [Electronic resource] / Belarus Digest. – Mode of access: <http://belarusdigest.com/story/eastern-belarus-what-see-and-do-24645>. – Date of access: 02.04.2016.
13. Viciebsk Railway Station [Electronic resource] / Belarusian Railway. – Mode of access: http://www.rw.by/en/passengers_services/railway_stations/vitebsk/. – Date of access: 02.04.2016.
14. Віцебшчына запрашае = Welcome to Vitebschina : каталог агроусадзебнага раёна / [Упр. фіз. культуры, спорта і турызма Віцеб. облспалкома ; отв. ред. О. В. Молодечкин]. – Новополоцк : О.В. Молодечкин, 2010. – 135 с.
15. Tourist route. Bella Dvina and the Baltic country of lakes – family route / Mapping and design. RUE «Belkartografiya». Geographic base map. State Committee on Property of the Republic of Belarus. Karšu izdevniecība Jāņa seta, 2013. – 60 p.

16. Добро пожаловать на Глубокскую землю! = Welcome to the land of Glubokoye! / [Упр. физ. культуры, спорта и туризма Витеб. облисполкома, Отд. физ. культуры, спорта и туризма Глубок. райисполкома, УП «Нац. агентство по туризму» ; фото: В. Вертинский и др. ; текст А. Вертинской]. – Витебск : Сампо, печ. 2007.– 32, [1] с. : цв. ил., карта.

**THE TRANSLATION OF NAMES OF SETTLEMENTS OF VITEBSK REGION
BY THE MEANS OF ENGLISH LANGUAGE
(ON THE MATERIAL OF THE TOURIST RESOURCES ABOUT BELARUS)**

V. HEMBITSKAYA-BORTNIK, N. FEDOROVA

Analyzed cases of the translation of names of settlements of Vitebsk region by the means of English in tourist brochures, books about Belarus, as well as on websites for travelers with background information about our country.